

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

За день до початку повномасштабного військового вторгнення російської федерації в Україну, 23 лютого 2022 року урядом була затверджена Стратегія розвитку вищої освіти на період 2022 – 2032 рр., яка складається з 5 стратегічних та 25 оперативних цілей. Сучасні реалії України є такими, що вимагають перегляду концепцій розвитку більшості сфер економіки, в тому числі і розвитку вищої освіти в післявоєнному відновленні.

Так, за вищезазначеною Стратегією, стратегічними цілями розвитку вищої освіти були вказані наступні [1]:

- ефективність управління в системі вищої освіти, що є соціально відповідальною;
- довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти;
- забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних верств населення;
- інтернаціоналізація вищої освіти України;
- привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри.

21 квітня 2022 року Президентом України була створена Національна рада з відновлення України від наслідків війни. В склад цієї ради включена робоча група з освіти і науки, яка має напрацювати конкретні заходи з відновлення та розвитку цієї сфери [2].

Доцільним та очевидним є перегляд прийнятої Стратегії з урахуванням наслідків військової агресії РФ та прийняття рішень по них у перспективі.

В серпні 2022 року Міністерством освіти і науки України був представлений проєкт Плану відновлення освіти і науки. В ньому перераховані основні виклики, з якими стикається освітня сфера та засоби їх вирішення.

Ключовими викликами зазначені наступні [3]:

1) Інфраструктурні виклики (зруйнована або пошкоджена інфраструктура закладів освіти та установ, дослідницька інфраструктура, втрата науково-технічної інформації, даних, колекцій, архівів, загроза роботі стратегічно важливих об'єктів дослідницької інфраструктури; недосконала безпекова інфраструктура вже існуючих закладів освіти; неналежна якість

Internet-забезпечення, що впливає на дистанційну освіту).

2) Виклики кадрового забезпечення (людські жертви серед працівників ЗВО, міграція до країн Західної Європи та всередині країни кваліфікованих наукових та педагогічних кадрів, зменшення кількості здобувачів освіти тощо).

3) Виклики змісту та контенту (необхідність в оновленні освітніх програм сучасним вимогам; втрата партнерських зв'язків з бізнесом у вищій освіті як наслідки переміщення або закриття підприємств; недостатня якість та відповідність компетенцій випускників вимогам стейкхолдерів тощо).

4) Виклики фінансування (значна обмеженість у фінансуванні системи освіти на всіх рівнях; неефективність використання бюджетних коштів; неефективність в управлінні та фінансуванні; необхідність в оптимізації системи ЗВО тощо).

Розроблення та формування проєкту Плану по відновленню освіти і науки стало основою та початком власного бачення України щодо розвитку у післявоєнному відродженні сфери освіти. За даним документом ключові можливості щодо повоєнного відновлення у сфері освіти трактуються наступним чином [3]:

- можливості системи (освіта і наука стає драйвером економіки; формування передумов для інтеграції в європейській освітній та науковий простори; створення безпечних умов для освітнього процесу; надання нових кваліфікаційних знань людям, що втратили роботу);

- можливості фінансування (вдосконалення системи фінансування освіти; оптимізація системи оплати праці НПП; фінансування відбудови та модернізації ЗВО за рахунок залучення додаткових коштів від міжнародних фондів, організацій; створення передумов для розвитку освітнього підприємництва; ефективність у використанні бюджетних коштів задля зростання якості освітніх послуг тощо);

- можливості синергій та партнерства (адаптація до швидкого реагування на зміни потреб споживачів освітніх послуг у воєнний та повоєнний періоди; синергія взаємозв'язків між бізнесом, громадянським суспільством та державними інститутами задля формування

сучасної моделі освіти; створення ефективного партнерства на постійній основі між наукою, освітою, бізнес-колами, суспільством; залучення фінансової та технічної допомоги міжнародних організацій для розбудови системи національної освіти з забезпеченням принципу інклюзії).

Питання, що потребують нагального вирішення в найближчій перспективі, стосуються ключових обмежень у сфері освіти. Визначимо їх [3]:

по-перше, системні обмеження, до яких відносяться: військові дії на території України; відсутність передумов для довгострокового планування та прогнозування в сучасних умовах; нестійкі та неякісні канали комунікацій з закладами освіти, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях; неефективна державна система управління; прогноз на довготривалий військовий стан на території України; морально та технічно застаріла дослідницька інфраструктура;

по-друге, фінансові обмеження, що стосуються в більшій мірі обмеженості саме державних фінансових ресурсів. Крім того, зазначимо, що до цієї ж категорії віднесені недосконалість наявних інструментів конкурсного фінансування науки та грантової підтримки наукових досліджень, низька їхня частка в загальному обсязі фінансування; відсутність залежності базового фінансування наукових установ та ЗВО, рівня оплати праці їх працівників від результатів;

по-третє, кадрові обмеження, які проявляються наступним чином: недостатнє кадрове забезпечення закладів освіти, у т.ч. внаслідок воєнних дій та евакуації; відсутність умов для залучення, повернення або утримання науковців в Україні або з-за кордону; значна кількість переміщених осіб серед науковців, неможливість продовження ними наукової та науково-технічної діяльності через недосконалість підтримки академічної мобільності та релокації; зростання ризиків неповернення НПП з-за кордону; системне порушення академічної доброчесності; низький рівень володіння англійською мовою тощо.

Широкомасштабна агресія російської федерації проти України спричинила низку гострих проблем у сферах освіти, науки та інновацій. Одним з передбачених шляхів розв'язання поставлених проблем в перспективі є перехід на 3-річний бакалаврат та 2-річну магістратуру, що сприятиме зменшенню середнього віку фахівців при виході на ринок праці. Також запланована широкомасштабна оптимізація системи ЗВО, що передбачає об'єднання університетів в потужні регіональні

центри вищої освіти. Це має посприяти зростанню інституційної спроможності ЗВО. Крім того, заплановані такі заходи щодо вирішення проблем [3]: корпоратизація і можлива подальша точкова приватизація університетів; створення механізму ендавмент-фондів для закладів освіти; зміна системи управління і надання фінансової автономії; встановлення реальної вартості навчання у ЗВО із запровадженням підтримки у вигляді безвідсоткових кредитів на навчання; створення найкращого в Європі Військового Університету; перезавантаження роботи з іноземними студентами.

Отже, війна продемонструвала гостру потребу в застосуванні нових підходів у системі вищої освіти, завдяки яким доступ до освіти залишається безперервним. Потреба у високому рівні кадрового забезпечення та професійної підготовки працівників у сфері освіти і науки стає викликом для України. Тому система освіти і науки потребує докорінних трансформацій, щоб відповідати світовим тенденціям та сприяти успішній реалізації кожною людиною свого потенціалу.

У подальшому процесі щодо трансформації системи вищої освіти будуть проходити певні етапи і процедури, що заплановані. Передбачено три етапи до 2032 року, які пов'язані з прийнятою Стратегією розвитку вищої освіти (Етап 1: червень 2022 року – кінець 2022 року, Етап 2: січень 2023 року – грудень 2025 року, Етап 3: січень 2026 року – грудень 2032 року). В межах цих етапів будуть відбуватися заходи, що в першу чергу мають мінімізувати наслідки від війни та затвердити процедури, реалізація яких є необхідною для повноцінного відновлення системи вищої освіти.

Список літератури

1. Стратегія розвитку вищої освіти на 2022 – 2032 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/efektivna-innovacijna-konkurentospromozhna-ekonomika-ta-zabezpechennya-visokih-standativ-yakosti-zhittya-uryad-shvaliv-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-do-2032-roku>
2. Указ Президента України Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#n13>
3. План відновлення Освіта і наука [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/HO.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf>